IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Kako je nastala hrvatska himna *Lijepa naša domovina*

(nastavak)

Zagrebački gradjani misleći, da ti glazbeni stručnjaci znadu, kakva mora biti narodna himna, napustili su Runjaninovu popievku; ali ne tako naša mladež. Ona je na svojim sastancima rado pjevala „Liepa naša domovina", ako i ne u umjetničkoj a to u divljačkoj udezbi. Da se i tome pomogne, zamolili su zagrebački učiteljski pripravnici svoga učitelja Vatr. Lichteneggera, da im tu popievku udesi za muški zbor, da ju mogu pravilno pjevati u skupu. Lichtenegger nije doduše prianjao svom dušom hrvatskoj popievci, ali opet nije spadao u kolo ljutih naših švabomana, te je zato tu popievku udesio godine 1861. za muški četveropjev, ukajdiv melodiju onako, kako su mu pripravnici pjevali. Godine 1862. objelodanio je Lihctenegger „Liepu našu domovinu" sa svojom udezbom u „Sbirci različitih četveropjevah mužkoga sbora" u II. svesku pod br. 9. izdanom od narod. glazb. zavoda u Zagrebu. U istoj udezbi štampana je ta popievka i u „Sbirci raznih četveropjevah" izdanoj god. 1864. od glazb. družtva duhovne mladeži u Zagrebu.

Sada se počela ta popievka sve više širiti po Hrvatskoj i po Slavoniji, a djaci su ju uviek stavljali na čelo svakoj pjevanki.[2] Ipak im je sav trud uzalud bio, da narod poprimi tu popievku narodnom himnom, jer naši glazbenici, koji nisu znali za razliku izmedju slavospjeva i slavospjeva, ostali su pri tom, da to nije himna, a većina naših naobraženih ljudi priključila se njima.

U to spjeva Petar Preradović pjesmu: „Bože živi", te ju obielodani godine 1870. u br. 5. „Vienca". – „Evo sada imadete" – reklo se je našim glazbotvorcima – „liepu i prikladnu pjesmu, uglazbite ju u obliku prave himne, da već jednom i mi Hrvati dobijemo naš narodni slavopjev". Prvi, koji je tu Preradovićevu pjesmu uglazbio, bio je u Beču živući češki konponista Förchtgott-Tovačovsky. Slavenski djaci u Beču pjevali su ju prvi put u javnom koncertu dne 10. siječnja god. 1871. Hrvatske i druge slavenske novine uz to ipak izrazile želju, da bi i h r v a t s k i glazbotvorci kušali svoju sreću. Na to je raspisao grad Karlovac natječaj i opredielio nagradu od deset dukata za najbolju kompoziciju ove Preradovićeve pjesme, a razsudbu kompozicijâ prenio je na odbor hrv. pjevačkog društva „Kola".

Svi su se naši glazbotvorci natjecali, a njeki su bili i nagradjeni, ali hrvatsko općinstvo nije ni jednu od tih kompozicija dušom prisvojilo, i hrv. narodnom himnom proglasilo. Pjevačka naša društva pjevala su svaku tih himna, te i koješta kušala, da domognu ovoj ili onoj kompoziciji do pobjede, ali „Liepa naša domovina" ostala je i sada ljubimcem, ma da i ona još uviek nije bila proglašena narodnom himnom, i to na predlog dalmatinskih Hrvata, koji su našu izložbu u velikom broju posjetili bili. Ta volja cjelokupnog hrvatskog naroda našla je potkrepu na našem putu u Dubrovnik god. 1893. k otkriću Gundulićeva spomenika. Svagdje i svakiput, kad su vrli naši pjevači zapjevali „Liepa naša domovina", a to se zbilo sto i sto puta, otkrivao bi narod glavu, a tada kriknuo urnebesnim, do skrajnosti oduševljenim glasom: „Živjela Hrvatska"! – Mogu potvrditi iz očevida, da kod te zgode nisu razne svečanosti i parade, niti mnogobrojni zanosni govori, već jedino naše popievke usko svezale srca svih Hrvata, da su popievke „Glasna jasna" (Zajc), „Ustaj rode" (Gjuro Eisenhuth), naročito pak „Liepa naša domovina" usplamtile Hrvate iz najdaljnih krajeva za „hrvatsku misao". Ako se može govoriti o kakvoj pobjedi prilikom tog našeg hodočašća, to ju je izvojštila u prvom redu: „Liepa naša domovina". U oči te činjenice nema više priziva proti odlučnoj toj volji hrvatskoga naroda, a zato mislim, da ne će biti suviše, ako upozorim naše glazbotvorce na to, da ovu nama Hrvatima uzvišenu popievku ne profanuju time, da njezinu melodiju upotrebe za kojekakve zabavne komade i za plesove, za potpurije i druge slične kompozicije.

* * *

U poviesti te naše hrvatske himne spada i to, što su pisale glazbene novine „Gusle" redigovane od profesora Vjekoslava Klaića u br. 4. od 1. travnja god. 1892. o Runjaninovoj melodiji, i to na temelju dopisa veleč. gosp. Napoleona Smekala, kapelana u Rumi. Tu se naime veli, da je bratić Josipa Runjanina, gosp. dr. Runjanin, podžupanijski liečnik u Rumi, rekao g. Smekalu, da je ovu melodiju uzeo Josip Runjanin od talijanske popievke: „O sole piu rapido", i da je sam Josip Runjanin pjevao tu popievku svojemu bratiću s talijanskim tekstom.

Mene je ova viest u toliko iznenadila, što sam analizujuć melodiju naše himne, do uvjerenja bio došao, da je gradjena po glazbenoj tradiciji h r v a t s k o g a a n e t a l i j a n s k o g a naroda, te da je dakle gotovo nemoguće, da je ta melodija talijanskog porietla, budući da talijanska

* Osječki gimnazijalci, kad su me počastili god. 1864. pielom (serenadom), pjevali su takodjer „Liepu našu domovinu" kao prvu popievku.

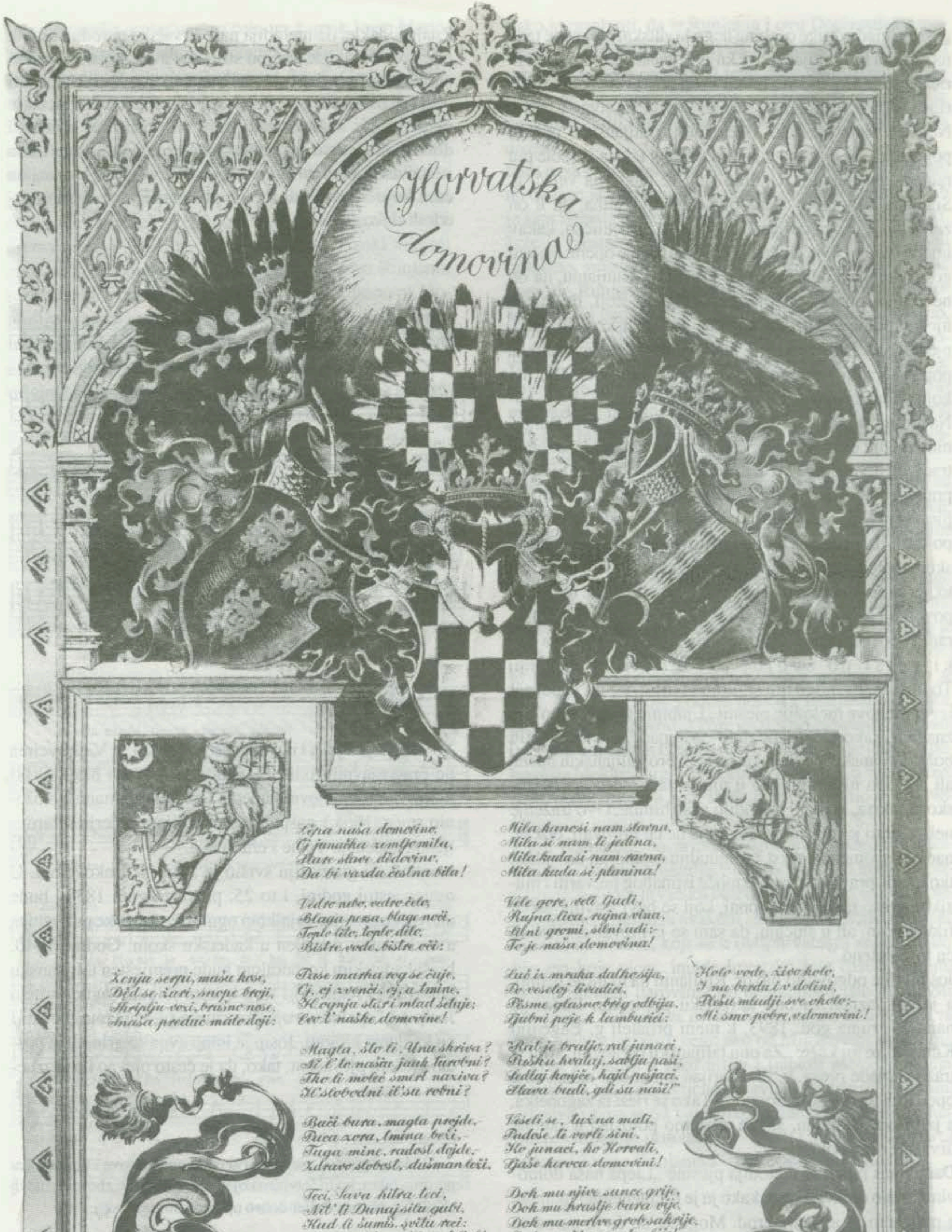

Horvatska domovina

Lèpa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave dědovino,
Da bi vazda čestna bila!

Mila kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila kuda si nam ravna,
Mila kuda si planina!

Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga pesa, blage noći,
Teple lète, teple dile,
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni adi:
To je naša domovina!

Ženju serpi, mašu kose,
Děd se žari, snope broji,
Škriplju vozi, brašno nose,
Snaša predúć málo doji:

Pase marha rog se čuje,
Oj, oj zvenči, oj, a tmine,
K ognju star i mlad šetuje:
Čer l' naške domovine!

Luč iz mraka dalko sija,
Po veseloj livadici,
Pěsme glasne brěg odbija,
Ljubni poje k tamburici:

Kolo vode, živo kolo,
I na berdu i v dolini,
Plešu mladji sve okolo:-
Mi smo pobre, v domovini!

Magla, što li, Unu skriva?
Al' l' to našu jauk turobni?
Tko li moleć smert naziva?
Ki slobodni il' su robni?

„Rat je bratje, rat junaci,
Pušku hvataj, sablju pasi,
Sedlaj konjče, hajd pesjaci,
Slava budi, gdi su naši!"

Bači bura, magla projde,
Puca zora, tmina beži,
Tuga mine, radost dojde,
Zdravo slobost, dušman leži.

Veseli se, tužna mati,
Padoše ti verli sini,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljaše kervcu domovini!

Teci, Sava hitra teci,
Nit' ti Dunaj silu gubi,
Kud ti šumiš, světu reci:
Da svog' doma Horvat ljubi,

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mertve grob sakrije,
Dok mu živo serdce bije!

A. Mihanović

Danica 1835. Ilirska

glazba imade druge osebine nego hrvatska. No radeć tada na drugim biografijama ove knjige, nisam se mogao baviti riešenjm te zagonetke. Istom kada je red došao na ishitrioca Josipa Runjanina, primio sam i tu stvar u ruke. Najprije sam pročitao više stotina talijanskih pučkih popievaka, ali u njima nije bilo traga ni teksta „O sole piu rapido" ni melodiji. Obratio sam se dakle na veleč. g. Smekala s molbom, neka pita dra. Runjanina, da li on znade, je li je ova talijanska popievka umjetnička, kakav imade naslov, ili je možda iz koje talijanske opere. Mjesto gosp. Smekala odgovorio mi je sam dr. Runjanin, da on ne zna za porietlo te pjesme, ali da to stoji, da mu je njegov bratić Josip, tada kapetan prve banske pukovnije, pjevao god. 1851., kad je u Vinkovcima na dopustu bio, tu popievku talijanskim tekstom i to uz onu melodiju, na koju se danas pjeva „Liepa naša domovina".

Na to sam ja pisao 31. kolovoza god. 1893. g. dru. Runjaninu medju ostalim i ovo: „Koliko ja poznajem glazbenu tradiciju hrvatskoga i talijanskoga puka, odnosno njihova pravila melodizacije i ritmizacije, mogu reći, da je napjev pjesme „Liepa naša domovina" skroz hrvatskoga kroja, a po tom, da ne može da bude istovjetna s kojom talijanskom melodijom. Jedino što je moguće po mom sudu jest to, da su Josipu dala dva tri takta koje talijanske melodije povod njegovoj melodiji, ali da je on onu slobodno preradio i posvema preinačio, a tada pjevao i talijanski tekst po svojoj preinačenoj melodiji. To mislim, da mogu tim sigurnije tvrditi, jer mi je poznat izvor njegove melodije pjesmi „Ljubimo te naša diko", te znadem, kako je s originalom postupao. Ja imadem silu božju talijanskih popievaka, pa liepi broj talijanskih opera, ali do sada nisam mogao u njima naći rečenoga taljanskoga teksta, kamo li melodiju naše himne. Ovo traženje neizmjerno je mučan posao, no ja ne ću mirovati, dok ne nadjem spomenuti tekst i originalnu melodiju, da vidim, tko imade pravo. Katkad se može istinabog prevariti i muzikolog isto tako, kako i onaj, koji se bavi sravnjujućom filologijom, ali u slučaju, da sam se ja prevario, priznati ću to skrušeno."

Još mi nije odgovorio bio dr. Runjanin na to moje pismo, a ja eto saznah za onu talijansku popievku. Došao je naime 4. rujna god. 1893. k meni prijatelj g. Eugenijo Kumičić, te mi kaže: „Za onu talijansku popievku, koju vi tražite, znade presv. g. dr. Marijan Derenčin: nalazi se u operi „Lucia di Lammermoor". Tako se rieši ta zagonetka, a ja posvema sretan, što se možemo pouzdati u zakone hrvatske muzikologije.

Dan danas pjeva se melodija pjesme „Liepa naša domovina" malo drukčije nego kako ju je Lichtenegger ukajdio, a preinačio ju je sam narod. Moguće, da će ju narod za koji desetak godina opet drukčije redigovati, pa zato evo donašamo melodiju, kako ju narod sada pjeva, da potomci laglje mogu pratiti razvoj i preobražaj te melodije.

Znajući dakle, da melodija naše hrvatske narodne himne nije prosti plagijat, već po strukturi svojoj čisto hrvatski napjev, zanimat će svakoga Hrvata nješto pobliže doznati o samoj osobi Josipa Runjanina. Dapače je mislim, da je upravo naša dužnost zabilježiti sve ono, što o Josipu doznati mogosmo, jer nema dvojbe, da će se danas sutra iskazivati uspomeni uglazbatelja naše narodne himne ona čast, koju iskazuju drugi narodi tvoriteljima svojih narodnih slavospjeva.

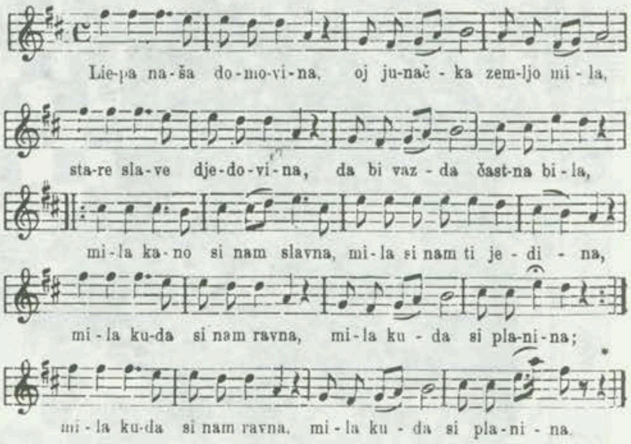

Josip Runjanin rodio se god. 1821. u Vinkovcima od pravoslavnih roditelja. Otac mu je Naco bio krajiški umirovljeni gradjevni kapetan (Bau-Hauptmann); a oženio se (g. 1864.) gospodjicom Otilijom, kćerju umirovljenog kapetana Tome Perakovića.

Normalku i gimnaziju svršio je Josip u Vinkovcima. U osamnaestoj godini, i to 25. prosinca god. 1838., bude unovačen prostim vojnikom ogulinske krajiške pukovnije, a malo zatim primljen u kadetsku školu. Godine 1840. bivši kadetskim korporalom bude premješten u I. bansku pukovniju (Jelačića) i to u mjesto Glinu. Ovdje je učio Josip od kapelnika vojničke svirke po kajdama pjevati i po kajdama kitarati. Josip je imao zvonko grlo, te je postao vještim pjevačem, tako, da je često pjevao i u glazbenim misama.

---

* Mnogi pjevači pjevaju prvi takt i one taktove koji su slični prvomu taktu, po tričetvrtinskoj mjeri, kako je to zbororavnatelj „Kola" g. Nikola Faller dobro opazio, naime ovako:

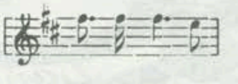

U kolu glinske omladine, na čelu im župnik Josip Marić, bilo je njekoliko vatrenih mladih hrvatskih rodoljuba: Ivan Trnski, Runjanin, Drakulić i drugi. Godine 1843. spjevao je Trnski u slavu tadašnjega pukovnika baruna Jelačića, a poslje bana Hrvatske, pjesmu: „Ljubimo te naša diko", koju je pjesmu Runjanin melodisovao, i to po talijanskoj popievci „Io son ricco e tu sei bella". Kako me je uvjerio presv. g. Ivan Trnski, pjevale su tu popievku na skoro sve krajiške pukovnije u znak ljubavi i zahvalnosti prema barunu Jelačiću. Ali presv. gosp. Trnski nije mi znao reći, iz koje je talijanske opere izvadio Runjanin rečenu melodiju. Istom kada sam pisao Rusanovu biografiju i našao medju pjesmama, koje je Rusan preveo i ovu: „Ja sam bogat, ti si blaga" s oznakom, da je iz Donizettieve opere „L'Elisir d'amore", mogao sam usporediti original s Runjaninovom melodijom, Evo jedne i druge:

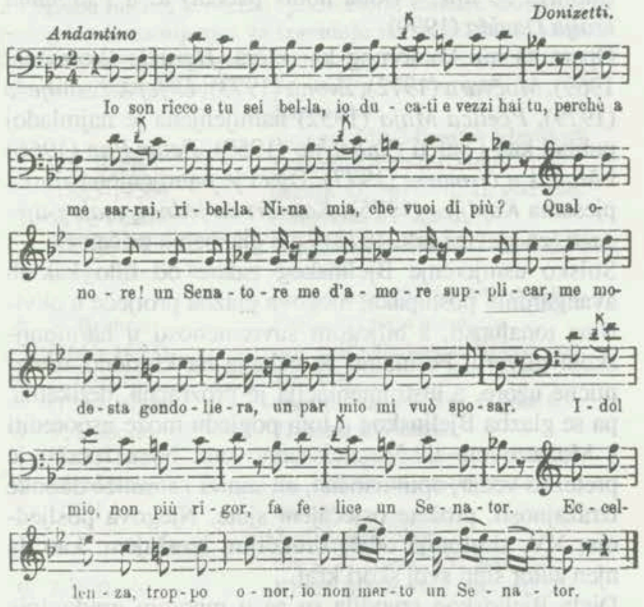

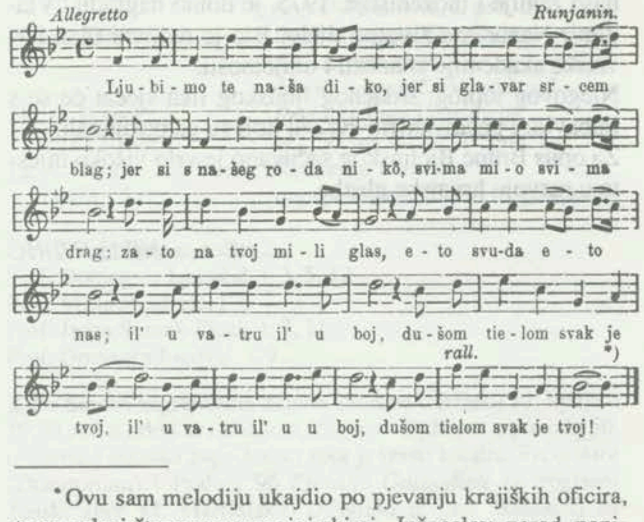

*Ovu sam melodiju ukajdio po pjevanju krajiških oficira, te se nalazi štampana u mojoj zbirci „Južnoslov. narod. popievaka" pod br. 1560.

Lako je razabrati, da je Runjanin i ovu Donizettievu melodiju znatno preinačio, ali da je ipak više pridržao od originala nego u onoj za „Liepu našu domovinu". Zbog toga i ne odgovara stilizacija melodije za „Ljubimo te naša diko" toliko hrvatskoj glazbenoj tradiciji koliko ona druga.

Izim ovih dviju melodija ishitrio je Runjanin još i druge, no da li se je i pri ovima oslanjao na tudje melodije, ili ih je sam izmislio, nije mi poznato, niti sam mogao doznati, koje je pjesme melodisovao. Ali da je on više pjesama uglazbio, svjedoči nam ono, što mi je pisao njegov bratić gosp. dr. Runjanin. „Krasno sam provodio to vrieme, dokle je Josip godine 1851. na dopustu kod svoga otca bio, jer Josip se voli šaliti, znao je mnogo i zanimljivo pripoviedati, a vrhu svega pjevao bi rado, i učio bi nas, svoje obje sestre Julčiku i Mariju i mene, mnoge n o v e p j e s m e, koje je iz Gline donio. Izmedju n j e g o v i h novih pjesama bila je pjesma „Liepa naša domovina" ona pjesma, koja se nami najbolje dopadala".

Godine 1848. postade Josip – prije nego što je pošao na ratište u Italiju – poručnikom. Iskazav se tu hrabrošću, postade još iste godine natporučnikom, a sliedeće godine (1849.) kapetanom drugoga reda.

Kako je Josip s prvine brzo avancirao, tako je dugo trebao, dok je postao kapetanom prvoga reda, naime punih osam godina (1857.), a dok je postao majorom, trebao je opet devet godina (1866.). U godinama 1859. i 1866. bio je također na bojnom polju. *Potpukovnikom postao je god. 1871.* (od koje godine potiče i Runjaninova slika, koju ovdje donašamo, a koju imademo zahvaliti njegovoj udovici, koja sad u Gradcu živi), te bude premješten u pukovniju Meklenburg-Strelicku, a god. 1873. u Wetzlarovu pukovniju. Stupivši god. 1876. u mir, nastanio se je u Novomsadu, gdje je i umro 2. veljače god. 1878.[4]

Josip Runjanin, po pripoviedanju svih njegovih nekadanjih drugova i prijatelja, bio je oduševljen hrvatski patriota, te je svoju hrvatsku otačbinu svim žarom svoje plemenite duše ljubio, a svakom sgodom odrješito zastupao načelo, da svatko, koji se u ovoj hrvatskoj zemlji rodio, bio ma koje vjere, imade hrvatsko ime častiti i prema svojim umnim darovima po mogućnosti isto proslaviti. Mi Josipu Runjaninu ne možemo ljepšu kitu cvieća na grob njegov položiti, nego ako od Mihanovićeve pjesme, – koja se danas u tako miloj i ljupkoj melodiji Runjaninovoj a toli oduševljeno po svim hrvatskim krajevima odaziva i koja je od vaskolikoga naroda hrvatskoga narodnom himnom prihvaćena, – prvu i poslednju kiticu „u spomen Josipu Runjaninu" ovdje preštampamo:

Vidi str. 61

Svršetak

*Ove životopisne podatke priobćio nam je većom stranom gosp. umir. pukovnik D r a k u l i ć. Hvala mu od srca!